

ÉK-i sarkát tártuk fel. A 150–160 cm vastag, bazaltból épített, meszes habarccsal összekötött falat közvetlenül a sziklára rakták. A keleti falon egy ablak/lőrés nyílását tudtuk megfigyelni. Megtaláltuk a helyiség járósíntjét is. Ezt a külső épületet oldalazó bástyaként építették a 15–16. században.

A konyhaépület külső falától délre, a palota Ny-i végétől a déli várfalig vezető folyosó végében, a várfalon kívül végeztünk régészeti kutatást. A szelvényben egy közel 150 cm széles, bazaltból rakott É–D irányú falszakaszt találtunk, amely a déli várfalról indul ki. Ezt a falat 4 m hosszan tudtuk követni, azonban nem találtuk meg a falnak a DNy-i sarkát. A jövő évi kutatás feladata, hogy megválaszolja ennek a falnak a várban betöltött funkcióját.

A leletanyag nagy részét edénytöredékek, kályhacsempe-töredékek, vaseszközök töredékei és faragott kő építészeti elemek alkotják.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

435. Zalaszentiván, Kisfaludi-hegy

(Zala megye) B, V

2004. október 18. és november 19., valamint 2005. március 30. és május 30. között közműépítéshez kapcsolódó megelőző régészeti feltárást folytattunk a lelőhelyen. A vízvezeték nyomvonala É–D-i irányban vágta át a földvár belsejét, és a sáncokat. A 2 m széles, 5 m hosszú szelvényekkel 995 m²-en 243 objektumot dokumentáltunk. A felszín alatt 30–400 cm mély fekete, leletekben gazdag régészeti kultúrrétegre bukkantunk, ennek leásása után körvonalazódtak a sárgásbarna altalajban az objektumok feltjai. A leletanyag zöme a késő bronzkorból, az urnamezős kultúra időszakából származik. A másik jelentős leletcsoport a kora vaskori Hallstatt kultúra anyaga, amely korszakból több ún. tűzikutya is előkeült. Egy gödörben kelta gyanús kerámia volt. A késő bronzkori leletek között homokkőből faragott balta öntőmintáját, bronzsalakot, egy ép bronzsarlót, két bronzkést, egy fibula kisebb darabját, orsógombokat, tűzhely környékére állított ép edényeket találtunk. Kiemelkedő az állatcsontanyag, több nagy agancstöredék is előkeült. Egy nagyméretű gödör alján egy teljes lóvázat bontottunk ki.

Az objektumok között vermek, hulladéktároló gödörök, cölöplyukak, földbe mélyített házak részletei, tűzhelyek voltak.

Az ún. Vörös sánc K-i végének az átvágása során dokumentáltuk a sánc és az előtte lévő árok viszonyát. A legfelső vastag réteg valóban átégett, vörös volt. Megállapítottuk, hogy a sáncot a késő bronzkori kultúrrétegre hordták fel, ez alatt még újabb bronzkori objektumokat találtunk. A sánc és az árok rétegeiben sajnos alig volt lelet, a néhány jellegtelen oldaltöredék kronológiai következtetések levonására nem nyújt lehetőséget.

Október 12-én reggel szakfelügyeletünk mellett megkezdték a vízvezeték munkaárkának az ásását. A ki-

jelölt 157 m hossz utolsó 20 méterének munkaárkában, a földvár déli szélénél lettünk figyelmesek a munkagödör K-i falában régészeti kultúrrétegre, de konkrét objektumot ebben a metszetben sem, sem az árok Ny-i falában nem láttunk.

Munkatárs: Molnár József technikus.

SZÁRAZ CSILLA

436. Zamárdi, Fő utca 46.

(Somogy megye) B

Tulajdonosi bejelentés nyomán 2005. április 7–8-án leletmentést végeztünk a telken. Déli végében, a mandulás ültetvény után, a szőlőtelepítvény és a telek Ny-i szélén, a kerítés mellett csemete számára ásott gödörben kerámia-töredékeket, csontokat észleltek.

A helyszínen egy kb. 190×150 cm átmérőjű gödör-objektum rajzolódott ki, amelynek Ny-i szélét metszette az É–D irányú kerítés (a gödör egy része átnyúlt a szomszéd telekre). Két-három ásónyomban (40–50 cm mélyen) nagy mennyiségű kerámia-töredék, kalcinált emberi csontok, hamvak, állatcsontok voltak bolygatott állapotban, többnyire másodlagos helyzetben. A hamvak elsősorban a gödör déli felében jelentkeztek. Mennyiségükből ítélve nem egy halott hamvait tartalmazta a sír. Bontás közben egyértelművé vált, hogy a kuszaság ellenére egy szórt hamvasztásos bronzkori temetkezésről van szó, amelyet egy több évtizeddel ezelőtti ráásás bolygatott meg, ill. dúlt szét. Az objektum szélén körben nagyobb méretű edények oldal- és peremtöredékei sorakoztak élükre állítva, mintegy kibélelve a sírgödört. Középrészen a dúlt sírban a kerámia-töredékek alatt – de az utólagos bolygatás következtében nem összefüggő rétegben – vörösen átégett a gödör fenekete.

A sírgödör déli ívét nem tudtuk teljesen kibontani, mivel ide benyúlt egy fa gyökérzete. Feltehetően itt is folytatódott az oldaltöredékekkel való kibélelés. A gödör nagy mennyiségű bronzkori kerámiát (Somogyvár-Vinkovci kultúra?), hamvakat tartalmazott.

A leleteket a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságára szállítottuk be.

Munkatársak: Ambrus Edit rajzoló, Sipos Gábor.

BÁRDOS EDITH

437. Zamárdi, 65101. sz. elkerülő út

(Somogy megye) R, B, LT, Ró, A

A Zamárdi elkerülő út nyomvonala a község belterületétől K-re 300–500 m-re húzódott. A nyomvonalat érintő lelőhelyek egy É–D-i irányú, a Balatonba folyó egykori vízfolyás K-i, erősen szétterülő partján, az alábbi sorrendben és É–D-i irányban haladva, helyezkedtek el. A víz közelében nagyon lankás, valamint a K felé meredekebb, erodálódó, de természetes védelmet is nyújtó térszín rendkívül kedvező településföldrajzi környezetet teremtett az itt megtelepült különböző korok embereinek.

2005. július 20. és október 25. között összesen 27 195 m²-t tártunk fel a nyomvonalnak mintegy 80%-án. Csak az É-i erdős, mocsaras 100 m-es és a déli 200–250 m-es, korábbi földbányászással kiszedett terület volt leletmentes. Hat korszak maradványait fedeztük fel 4 lelőhelyen, ami összhangban volt az előzetes terepbejárás és hatástanulmány eredményeivel. Összesen 1421 objektumot különítettünk el.

A 89. sz. lelőhely 7720 m²-nyi területén 643 objektumot tártunk fel, melyek egy rézkori, egy kora és egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori településhez, és egy avar kori kohótelephez tartoztak.

Az 58/a sz. lelőhely 3340 m²-én feltárt 182 objektuma egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori település, és egy avar kori kohótelep része volt.

Az 58/b sz. lelőhely 7875 m²-én előkerült 122 objektum egy kora és egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori településhez, és egy avar kori kohótelephez tartozott.

Az 56. sz. lelőhely 8260 m²-én feltárt 474 objektum egy kora és egy késő bronzkori település, egy kelta temető, egy római kori település, és egy avar kori kohótelep része volt.

A legkorábbi időszakot a *középső rézkori* Balaton-Lasinja kultúra néhány tárológödre és egy gödörháza képviselte (89. lh.). A *kora bronzkori* Somogyvár-Vinkovci kultúra időszakából származott néhány verem (89., 58/b, 56. lh.).

A *késő bronzkori* urnamezős kultúra időszakából nagy kiterjedésű teleprészleteket tártunk fel mind a négy lelőhelyen, amelyek jórészt méhkas alakú tárológödrökből álltak. A legnagyobb és legjellegzetesebb telepet az É-i 89. sz. lelőhelyen lokalizáltuk. Külön kell megemlítenünk egy olyan objektumcsoportot a 89. lelőhelyről, amely egymással párhuzamos, két sorban elhelyezkedő, a nyesett felszínen kb. 80–90 cm átmérőjű, 40–50 cm mély gödrökből állt. Ezeket a gödröket valószínűleg cölöpök számára ásták ki, amelyek a földfelszín fölött lévő padlószintű faépítményt tarthattak. A méhkas alakú vermek egyikének alján egy fazekat találtunk, amelyet a verem aljáról lemélyített beásásba helyeztek el. Előkerült egy olyan nagyméretű hombár alsó része is, amelyet szintén tárolás céljából ástak a földbe. Voltak olyan gödrök is a lelőhelyen, amelyek másodlagos helyzetű embercsontokat tartalmaztak. A Zamárdiban feltárt teleprészlet kerámiaanyagában az urnamezős kultúra idősebb periódusára (HA A1) jellemző típusok a meghatározók.

Az 56. sz. lelőhelyen egy birituális *kelta kori* sírmezőnek mintegy 20 sírját dokumentáltuk. A csontvázazás sírok DK-ÉNy-i tájolásúak voltak. A csontvázazás rítusú sírokból nyakláncok, lekötött lábú, valamint gombos díszű fibulák, egy Dux-i típusú fibula, jellegzetes, üveggyöngyök, dudoros karikaékszerek (kar- és lábperecek), szaproperit karperecek, bronzból készült hólyagos lábperecek kerültek elő. Egy gyermeksírban több, egymáshoz rögzített sorokból álló, bronz nyak-

láncnak gyanta vagy borostyán karikafüggője volt. Viszonylag nagy számban találtunk gyűrűket, egy sírban több darabot is. Vasszerelékes övet több férfisírban dokumentáltunk. A halottak mellé számos edényt tettek. A hamvasztásos sírokból is megtaláltuk az elhunyt ékszereit, fegyvereit vagy használati eszközeit, így két hamvasztásos sírban összehajtogatott vaskard, illetve egy lándzsacsúcs volt, edénymellékletek és egyéb tárgyak mellett. Az egyik nagyméretű sírgödörben több edény mellett bronzból készült, apró, feltehetően stilizált állatfigurát ábrázoló tárgyat találtunk, amely valamilyen rátétdísz lehetett. Néhány csontvázazás sír felső részén és egyik végén sírt jelölő homokkődarabokat fedeztünk fel.

A *késő kelta időszak* telepeit cölöpszerkezetes, földbe mélyített, téglalap alaprajzú épületek jellemzik (89., 58/a, 58/b lh.). Az építmények többnyire két ágasfászelemen szerkezetűek voltak. Néhány esetben bélés tartó- vagy tetőtartó cölöpöket, illetve padkát figyeltünk meg a hosszanti oldalon. Némelyik építmény hosszabb használatát jelzi a többször megújított, lesározott, lejárt padló. Az épületek szerkezete az általánosnak tekinthető. Több esetben észleltünk szuperpozíciót egyes kelta kori objektumok (ezen belül építmények) között is. A telepobjektumok közül a nagyméretű és igen mély gödröket, vermeket emelhetjük még ki. A Zamárdiban feltárt teleprészletek a késő kelta korszakba (LT D) keltezhetőek, pontosabb datálásra a leletanyag teljes feldolgozása után nyílik mód. Azonban már jelen ismereteink szerint megállapítható, hogy a teleptől D-re, az 56. sz. lelőhelyen feltárt és a fentiekben ismertetett temető korábbi, nem a telep lakossága létesítette!

A nyomvonalon mind a négy lelőhelyen feltártuk a *római kor* földbe mélyített épületeit és kemencéit. Leletanyaguk közül kiemelhetjük a terra sigillata edények töredékeit, egy méceszt, valamint néhány pénzérmét. A teleprészletek a Kr. u. 2–3. századra keltezhetőek.

A nyomvonal domináns korszakát az *avar kor* jelenti, ugyancsak mind a négy lelőhelyen. A nyomvonal nagy részén (a 89. sz. lelőhely É-i része kivételével) végighúzódik egy Kr. u. 7–9. századi vaskohászati centrum. Több hatalmas kiterjedésű műhelygödört, közel 100 ércpörkölő-gödört, másfél tucat kohót (ezek közül a legjobb állapotúak a 89. sz. lelőhelyen voltak), néhány újraizzító tűzhelyet és 1–2 kovácműhelyt tártunk fel. Két esetben meg tudtuk figyelni azt, hogy a kohót, illetve a kohó és újraizzító tűzhely együttesét tetőzet védte. A nagy mennyiségű leletből (kerámia, állatcsont, fűvócsó, salak, vaseszközök stb.) egy teljesen ép, faragott csonttégelyt emelhetünk ki, amin, többek között, egy lóábrázolás vehető ki (58/a-58/b lelőhely földesút korrekció). A korabeli vasgyártás folyamatának minden eleme helyben folyhatott, még a felszín közeli gyepvasérc lelőhelyek is a közvetlenül szomszédos vízfolyás partjain húzódhattak.

Részben a korabeli kohászok élelmezését szolgálta a közel 100 kenyérsütő kemence, amelyek közül többet

több ízben (néhányat 5-ször!) megújítottak. Néhány esetben a kemencét védő tetőszerkezet nyomait is meg tudtuk figyelni. Számos épület és ház is napvilágra került. A kisebb-nagyobb épületek 2, 4 vagy 6 tartócölöpös szerkezetűek voltak. Többnyire ÉK-i sarkukban volt kőből rótt vagy agyagból épített, illetve falba vájt kemence, tűzhely. Az 56. sz. lelőhely egyik épületében megleltük a leégett faszerkezetű fal maradványait. Az épületek jórészt lakóházként funkcionáltak. Egy részükben egy kupacban napvilágra került szövészéknehezékek a szövés-fonásra, a hálónéhezékek a közeli halászatra utaltak. Az egyik gödörből napvilágra került nagy mennyiségű, különböző típusú, ép és töredékes őrlőkő, melyek feltehetően eltérő típusú szemestermények őrlésére szolgáltak.

A feltárt objektumbőség (közel 580!) arra utal, hogy egy, az avar korban kiemelkedő szerepű vaskohászati és települési centrumot tártunk fel több mint 1 km hosszúságban és 25–30 m szélességben. A különböző kohászati és települési objektumok azonban nem egy időben funkcionáltak, ugyanis a kora avar kortól a késő avar korig, legalább 200 éven keresztül megfigyelhetők az itt tevékenykedő emberek nyomai. Erre a korabeli leletanyag és az egymásra ázott objektumok utalnak. Az előzetes vizsgálatok alapján annyit jelenthetünk ki, hogy a településobjektumoknak csak egy része tartozott a kohótelep(ek)hez, más részük rendre felülrétegezte a kohászati jelenségeket. Közeli temetőre, esetleg helyben elhunytakra utalhat 3 avar kori temetkezés az 56. sz. lelőhelyen.

Valószínűleg avar kori lehet két út maradványa. Az egyik É–D-i (58/a lh.), a másik Ny–K-i irányban (58/b lh.) szelte át a nyomvonalat. Az 58/a lelőhely keltezését behatárolja, hogy az út metszett avar kori kohászati objektumot, de az utat is vágta ércpörkölő. Az út nyomvonalát a II. József kori I. katonai felmérés térképe is rögzíti, tehát ez az út még hosszú évszázadokon át is használatban lehetett. Az 58/b lelőhelyet átszelő út legnagyobb megfigyelt szélessége 7,5 m volt. Két periódusát tudtuk megkülönböztetni. Vágott kohászati objektumokat, de az alatta levő ércpörkölők hamus, faszenes betöltése az út szintjén is jelentkezett, vagyis az erősen erodáló domboldalon levő út nem lehetett sokkal későbbi az alatta levő kohászati jelenségeknél. Ráadásul az út felszínén avar korinál fiatalabb leletet nem, de annál több vassalakot találtunk.

A vaskohászati telep közelében, a fent említett vízfolyástól Ny-ra, a kohóteleptől mindössze 400–500 m-re tárta fel a közelmúltban Bárdos Edith a Kárpát-medence eddig ismert egyik legnagyobb avar kori temetőjének egy részletét, mintegy két és félezer sírt. Az ebben a temetőben is sejthető germán (langobard, gepida) népesség jellegzetes pecsételt kerámiája, hatcölöpös háztípusa, valamint bronzból és vasból készült fülkanalas hajtűi és pipereeszközei tűntek fel az általunk jelenleg kutatott kohótelepen is.

Munkatársak: Hornok Péter, Somogyi Krisztina, Varga Sándor régészek; Barta Gábor, Bánhalmi Ildikó, Gyer-

gyádes Tibor, Molnár László, Szőke Gábor, Vajdics István technikusok.

GALLINA ZSOLT

438. Zomba, Felső-Patlan

(Tolna megye) Kö

2005. április 6-i terepbejárásunk során Zomba É-i szélé-től kb. 2 km-re ÉK-re, a Patlani-víz K-i oldalán magasodó széles dombhát teljes szélességében középkori cserepeket gyűjtöttünk, a patakkal párhuzamosan kb. 600 m hosszán. A domb 150 m magas tetején, nagyjából a lelőhely közepével egy vonalban nagy területen, ritkán látható intenzitásban figyeltünk meg középkori templomra utaló téglá- és kőtörmeléket, valamint több tucat kiszántott csontvázhhoz tartozó embercsontot. A mélyszántás hihetetlen pusztítást végzett, az építőanyag központjának számító kb. 20×15 m-es helyen a törmelék szinte összefüggően borította a felszínt. A település a középkori Patlan faluval azonosítható, amelynek egyháza a felszínről előkerült S-végű hajkarika alapján korai eredetű lehet.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

439. Zsennye, Megye eleje-dűlő

(Vas megye) B, Á, Kö

2005. április 5-én helyszíni szemlét végeztem a község ÉNy-i határában. A gutatöttösi határhoz közel, a Zsennyére leágazó műúttól Ny-ra, a Megye eleje nevű dűlőben és attól É-ra, a Cecília (Cicerle) kápolnától D-re található területen két, egymástól nagyjából elkülönülő lelőhelyet lokalizáltunk.

Az egyik a bányatelek É-i részében, közel a kápolnához, egy kis dombocskán található. Árpád-kori és középkori kerámiát gyűjtöttünk. Kiterjedése 100×120 m, iránya É–D.

A másik az előbbtől D-re mintegy 200 m-re, közelebb a Sorok-patakhöz, egy a tájból jobban kiemelkedő, elnyúló, K–Ny-i dombocskán található. Bronzkori kerámiát gyűjtöttünk. A lelőhely igen intenzívnek tűnik, 220×250 m kiterjedésű, K–Ny irányú.

Jelenségeket egyik helyen sem figyeltünk meg.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

440. Zsira, Belső két árokköz

(Vas megye) Ró, Kö

2005. október végén–november elején szélerőműpark létesítését megelőző terepbejárást végeztünk a település határában. A leendő 2 sz. erőmű helyén római kori, a 6. sz. erőmű helyén középkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A leletek a soproni Liszt Ferenc Múzeum Régészeti osztályára kerültek.

ILON GÁBOR